

PIRMAS SKYRIUS

2001 m. gruodis

Toks, koks esu šiandien, tapau būdamas dvylikos vieną šaltą apsiniaukusią 1975 metų žiemos dieną. Atsimenu tą valandėlę, kai gūždamasis už suskeldėjusios molio sienos vogčiomis žvilgčiojau į skersgatvį prie užšalusio upelio. Visa tai buvo labai seniai, tačiau dažnai apie praeitį kalbama neteisingai, – aš jau pasimokiau, kaip giliai užmarštyje galima ją palaidoti. O praeitis vis tiek sugrįžta. Dabar, žiūrėdamas atgal, suprantu, kad pastaruosius dvidešimt šešerius metus vogčiomis vis žvilgčiojau į apleistą skersgatvį.

Vieną praėjusios vasaros dieną iš Pakistano paskambino mano draugas Rahimas Chanas. Jis kvietė atvykti su juo pasimatyti. Stovėdamas virtuvėje ir prie ausies laikydamas telefono ragelį žinojau, kad linijos gale buvo ne tik Rahimas Chanas. Ten spietėsi ir mano neatpirktos praeities nuodėmės. Padėjęs ragelį, išėjau pasivaikščioti palei Spreklio ežerą šiauriniame Auksinių vartų parko pakraštyje. Vandenyje blykčiojo

ankstyvo popiečio saulė, genami gaivaus vėjo plaukiojo miniatūriniai laiveliai. Žvilgtelėjau aukštyn ir danguje pamačiau porą raudonų aitvarų su ilgomis mėlynomis uodegomis. Jie šokčiojo aukštai virš medžių vakariniame parko pakraštyje, virš malūnų, sklęsdami vienas šalia kito kaip pora akių, žvelgiančių žemyn į San Fransiską, į miestą, kurį dabar vadinu savo namais. Staiga mintyse išgirdau Hasano balsą šnibždant: *Dėl tavęs tūkstančius kartų*. Balsą Hasano, aitvarų gaudytojo, kiškialūpio.

Prisėdau ant parko suolo šalia gluosnio. Galvoju apie tai, ką Rahimas Chanas pasakė prieš padėdamas ragelį: tik dabar tai supratau. *Vėl galima būti geram*. Pažvelgiau aukštyn į aitvarus dvynius. Mąščiau apie Hasaną. Apie Babą. Apie Ali. Apie Kabulą. Prisiminiau, kaip gyvenau iki tos 1975 metų žiemos, kuri viską pakeitė. Ir padarė mane tokį, koks esu šiandien.

A N T R A S S K Y R I U S

Būdami vaikai mudu su Hasanu dažnai lipdavome į tuopą, augančią prie įvažos į mano tėvo namą, ir erzindavome kaimynus, veidrodžio šuke jiems į kambarius siųsdami saulės zuikučius. Sėdėdavome aukštai ant šakų vienas priešais kitą, tabaluodami basomis kojomis, prisigrūdę pilnas kelnių kišenes džiovintų šilkmedžių uogų ir graikinių riešutų. Veidrodėliu žaisdavome ir pakaitomis kramtydavome šilkmedžio uogas, mėtydavomės jomis, juokaudavome ir kikendavome. Vis dar matau Hasaną, įsikorusį į medį, saulė mirguliuoja pro lapus ant jo beveik tobulai apvalaus veido. Hasano veidas buvo tarsi iš kietmedžio išdrožta kinų lėlė: plokščia plati nosis, įstrižos siauros akys, kurios, nelygu apšvietimas, būdavo auksinės, žalios ar net ryškiai mėlynos spalvos. Kaip dabar matau jo nedideles, žemai įstatytas ausis ir nusmailėjantį smakrą, kuris atrodė tarsi mėsingas nei šiaip, nei taip prilipintas priedas. Ir tas lūpos įskilimas, šiek tiek kairiau nuo vidurio raukšlėlės, kur

kinų lėlių meistro įrankis galėjo slystelėti, o galbūt paprasčiausiai natūraliai atsiradęs.

Kartais ten, aukštai medyje, įkalbėdavau Hasaną pašaudyti jo laidyne graikiniais riešutais į kaimyno vienaakį vokiečių aviganį. Hasanas niekada nenorėdavo, bet jei aš prašydavau, iš *tikrųjų* prašydavau, jis galiausiai sutikdavo. Hasanas man nieko neatsakydavo. O šaudydamas jis būdavo negailestingas. Hasano tėvas, Ali, užklupęs mus įširdavo, bent jau supykdamas tiek, kiek toks švelnus žmogus kaip Ali gali supykėti. Jis pagrasindavo pirštu ir liepdavo kartis iš medžio. Atimdavo veidrodėlį ir primindavo mums, kad jo motina kadaise sakė, jog velnias irgi švysčioja veidrodėliais, idant išblaškytų musulmonus meldžiantis.

– Taip darydamas jis irgi juokiasi, – visada pridurdavo, rusčiai žvelgdamas į sūnų.

– Taip, tėve, – murmėdavo Hasanas, žiūrėdamas sau į kojas. Tačiau niekada neprasitardavo apie mane. Niekada nepasakė, kad veidrodėlis, kaip ir šaudymas graikiniais riešutais į kaimynų šunį, visada būdavo mano išmonė.

Tuopomis apsodintas raudonų plytų kelias rėmėsi į kaltinio plieno vartus, atsiveriančius į plačią mano tėvo valdą. Namas stovėjo kairėje raudonų plytų įvažos pusėje, o gilumoje dunksojo užpakalinis kiemas.

Visiems atrodė, kad mano tėvas, mano Baba, yra pasistatęs gražiausią namą Vazir Akbar Chano rajone, naujoje šiaurinio Kabulo dalyje, skirtoje turtingiesiems. Kai kas manė, kad tai pats gražiausias namas visame Kabule. Platus priangis, iš abiejų pusių apsuptas rožių krūmų, toliau erdvus namas marmuro grindimis ir didžiuliais langais. Visų keturių vonios kambarių grindys buvo išklotos sudėtingų mozaikų plytelėmis, kurias

Isfahane rūpestingai atrinko pats Baba. Sienos buvo apmuštos auksu siuvinėtais gobelenais, juos Baba pirko Kalkutoje, ant skliautuotų lubų kabojo krištolinis sietynas.

Viršutiniame aukšte buvo mano miegamasis, Babos kambarys ir jo darbo kabinetas, dar žinomas kaip „rūkomasis“, nes jame visą laiką kvepėdavo tabaku ir cinamonu. Ten Baba ir jo draugai sėdėdavo atsilošę juodos odos kėdėse po Ali patiektų pietų. Jie prisikimšdavo pypkes – Baba tai vadindavo „pypkės penėjimu“ – ir diskutuodavo apie tris mėgstamiausius dalykus: politiką, verslą ir futbolą. Kartais paklausdavau Babos, ar negalėčiau ir aš pasėdėti su jais, bet tėvas, jau stovėdamas tarpduryje, tarsteldavo:

– Keliauk sau. Dabar suaugusiųjų metas. Geriau eik ir paskaityk kokią nors knygą.

Jis uždarydavo duris, o aš stebėdavausi, kodėl visada yra tik suaugusiųjų metas. Sėdėdavau prie durų, kelius pritraukęs prie krūtinės. Kartais, klausydamasis jų juoko ir šnekėjimo, taip pratūnodavau valandą ar dvi.

Apatiniame aukšte esančios svetainės sienos buvo išlenktos, apstatytos pagal užsakymą pagamintomis spintomis. Tų spintų viduje stovėjo įrėmintos šeimos nuotraukos: sena nelygi mano senelio ir karaliaus Nadyr Šacho fotografija, daryta 1931 metais, dveji metai prieš karaliaus nužudymą; jie stovi prie negyvo elnio, apsiavę batus aukštais aulais, per pečius permesti šautuvai. Čia buvo ir mano tėvų vestuvių vakaro nuotrauka: įspūdingas Baba juodu kostiumu ir mano mama, vilkinti baltais drabužiais, besišypsanti jauna princesė. Taip pat buvo Baba su savo geriausiu draugu ir verslo partneriu Rahimu Chanu. Jie stovi lauke prie mūsų namo, nė vienas nesišypso. Toje fotografijoje tėvas laiko mane, kūdikį, ant rankų, atrodo pavargęs

ir niūrus. Aš ant Babos rankų, bet mano piršteliai apsviję Rahimo Chano mažylį pirštą.

Lenkta siena vedė į valgomąjį, jo viduryje stovėjo raudonmedžio stalas, prie kurio galėjo laisvai susėsti trisdešimt svečių – o kadangi mano tėvas mėgo prabangius vakarėlius, prie stalo tiek tilpdavo beveik kiekvieną savaitę. Kitame valgomojo gale buvo aukštas marmurinis židinyš, žiemą visada nutviekstas apelsininio liepsnos švytėjimo.

Didžiulės stiklinės stumdomosios durys atsiverdavo į pusapvalę terasą, vedančią į dviejų akrų užpakalinį kiemą ir vyšnyną. Palei rytinę sieną Baba ir Ali buvo užveisę nedidelį darželį: pomidorai, mėtos, pipirai ir kelios eilės javų, kurių niekada nenukirsdavo. Mudu su Hasanu juos vadindavome „ligotų javų siena“.

Pietiniame sodo pakraštyje, japoninės šliandros šešėlyje, stūksojo tarnų namas, kukli maža molio trobelė, kurioje gyveno Hasanas su savo tėvu.

Toje lūšnelėje 1964 metų žiemą, praslinkus vieneriems metams po to, kai gimdydama mane mirė mano mama, ir gimė Hasanas.

Per tuos aštuoniolika metų, kol ten gyvenau, į Hasano ir Ali būstą buvau įžengęs tik keletą kartų. Saulei nusileidus ir pasislėpus už kalnų, mes baigdavome tos dienos žaidimus ir pasukdavome skirtingais keliais. Aš žingsniuodavau pro rožių krūmus į Babos rūmus, o Hasanas pėdindavo į molio trobelę, kurioje gimė ir gyveno visą savo gyvenimą. Pamenu, tai buvo kuklus švarus būstas, blausiai apšviestas poros žibaliųjų lempų. Skirtingose kambario pusėse buvo patiesti du čiužiniai, tarp jų – susidėvėjęs *herati* kilimėlis atspurusiais kraštais, trikojis suolelis, o kampe medinis stalas, ant kurio Hasanas piešdavo. Sienos styrojo plikos, tebuvo vienintelis gobelenas su karoliukais išsiuvinėtais

žodžiais *Allah-u-akbar*. Baba jį nupirko savo tarnui Ali vienos savo kelionės į Mashadą metu.

Šioje lūšnelėje vieną šaltą 1964 metų žiemos dieną Hasaną motina Sanaubara pagimdė sūnų. Mano mama mirtinai nukraujavo mane gimdydama, o Hasaną savosios neteko sulaukęs savaitės. Prarado ją, susiklosčius tokioms aplinkybėms, kurios Afganistane laikomos blogiau už mirtį: ji pabėgo su klajojančių dainininkų ir šokėjų šutve.

Hasanas niekada nekalbėdavo apie savo motiną, tarsi jos nė nebuvę. Kartais svarstydavau, ar jis svajoja apie ją, ar mėgina įsivaizduoti, kaip ji atrodė ir kur ji dabar. Ar trokšta su ja susitikti? Ar ilgisi jos, kaip aš savo mamos, kurios man nebuvo lemta pažinti? Vieną dienąėjome iš mano tėvo namų į Zainabo kino teatrą žiūrėti naujo iraniečių filmo ir pasirinkome trumpiausią kelią, kertantį šalia Istiklalo vidurinės mokyklos esančias kareivines. Baba draudė mums vaikščioti trumpesniu keliu, tačiau tada jis kartu su Rahimu Chanu buvo Pakistane. Mes perlipome per tvorą, supančią kareivines, peršokome nedidelį upelį ir sustojome atvirame dirvonuojančiame lauke, kur niūksojo dulkėti seni apleisti tankai. Vieno iš tų tankų šešėlyje stumdėsi būrelis kareivių. Jie rūkė cigaretes ir lošė kortomis. Kažkuris iš jų mus pamatė, alkūne stuktelėjo šalia stovėjusiam vaikiniui ir pašaukė Hasaną.

– Ei, tu! – pasakė jis. – Aš tave pažįstu.

Anksčiau mes jo nebuvome matę. Tai buvo drūtas vyras plika galva ir seniai skusta juoda barzda. Jis vaipėsi, šnairavo, ir tai mane išgąsdino.

– Žingsniuok toliau, – sumurmėjau Hasanui.

– Ak tu, chazare! Žiūrėk į mane, kai su tavim kalbu! – riktelėjo kareivis.

Jis perdavė cigaretę šalia stovėjusiam vaikinui ir iš vienos rankos nykščio bei smiliaus padarė apskritimą. Kitos rankos didįjį pirštą įkišo į tą apskritimą. Kaišiojo jį pirmyn ir atgal. Pirmyn ir atgal.

– Aš pažinojau tavo motiną, ar žinai? Labai gerai ją pažinojau. Paėmiau ją iš užpakalio čia, prie to upelio.

Kareiviai juokėsi. Vienas iš jų suspiegė. Pasakiau Hasanui, kad turime tuoj pat iš čia dingti.

– Kokia maža, saldi ir siaura buvo jos skylutė! – išsišiepęs sušuko kareivis, purtydamas rankas kitiems.

Vėliau tamsoje, prasidėjus filmui, išgirdau, kaip Hasanas ėmė šniurkščioti šalia manęs. Jo skruostais tekėjo ašaros. Pasišlinkau prie jo, apglėbiau ranka ir prisitraukiau arčiau savęs. Jis atrėmė galvą man į petį.

– Jis tave palaikė kažkuo kitu, – sušnabždėjau. – Jis tave palaikė kažkuo kitu.

Man sakė, kad niekas labai nesistebėjo, kai Sanaubara pabėgo iš namų. Žmonės kraipė galvas, kai Ali, žmogus atmintinai mokėjęs Koraną, vedė Sanaubarą, devyniolika metų jaunesnę, gražią, bet liūdnai pagarsėjusią prastos reputacijos merginą be principų. Kaip ir Ali, ji buvo musulmonė šiitė iš etninės chazarų grupės. Juodu buvo pusbrolis ir pusseserė, tad, savaime suprantama, tiko vienas kitam į porą. Tačiau, be šių panašumų, Ali ir Sanaubara turėjo mažai ką bendra, labiausiai skyrėsi jų išvaizda. Sklandė gandai, kad spindinčios žalios Sanaubaros akys ir išdykėliškas veidas sugundė daugybę vyrų. Ali kankino įgimtas apatinių veido raumenų paralyžius. Štai kodėl jis negalėjo šypsotis ir amžinai atrodydavo paniuręs. Nelabai suprastavai, kada akmeninio veido Ali yra laimingas, o kada liūdnas, nes tik jo įkypos rudos akys sutvyksdavo šypsena arba trykšdavo

sielvartu. Sakoma, kad akys – sielos veidrodis. Niekada šis posakis nebuvo teisingesnis, nei kalbant apie Ali, kuris galėdavo atsiskleisti tik per akis.

Buvau girdėjęs, kad gundanti Sanaubaros eiseną ir linguojantys klubai privertė ne vieną vyrą susimąstyti apie neištikimybę. O poliomieliu persirgusiam Ali liga buvo iškraipiusi dešinę koją, ji atrofavosi, kaulas buvo aptrauktas išblyškusia oda, patį kaulą dengė tik popieriaus plonumo raumenų sluoksnis. Prisimenu, vieną sykį, kai buvau aštuonerių, Ali pasiėmė mane kartu į turgų pirkti neraugintos tešlos paplotėlių. Pėdinau paskui Ali, niūniuodamas ir bandydamas pamėgdžioti jo eiseną. Stebėjau, kaip jis plačiai siūbuoja išdžiūvusių koją, kaip visas jo kūnas kiekvieną kartą pasvyra į dešinę, statant nesveiką koją. Tai buvo tarsi mažas stebuklas, kad jis neparvirsdavo sulig kiekvienu žingsniu. Kai pabandžiau pakartoti jo eiseną, vos neįvirtau į griovį. Neištveręs ėmiau krizenti. Ali atsisuko ir užklupo mane beždžioniaujantį. Nieko nesakė. Nei tą kartą, nei vėliau. Jis tiesiog klibinkščiavo toliau.

Ali veidas ir jo eiseną gąsdindavo mažesnius kaimynų vaikus. Bet daugiau bėdų kildavo dėl vyresniųjų. Jie vaikydavosi Ali gatvėje ir tyčiodavosi, kai jis šlubčiodavo pro šalį. Kai kurie jį pravardžiuodavo *Babalu*, bugivugi šokėju.

– Ei, Babalu, ką šiandien suvalgei? – šaukdavo choru ir juokdavosi. – Ką šiandien prarijai, Babalu, plokščianosi?

Jį vadindavo plokščianosiu, nes ir Ali, ir Hasanas išsiskyrė tipiškais mongoloidiniais chazarų veido bruožais. Daugelį metų tiek ir težinojau apie chazarų tautą, kad jie buvo mongolų palikuonys ir šiek tiek panašūs į kinus. Mokykliniuose vadovėliuose apie juos buvo užsiminta vos keletą kartų, visada tik tiek, kiek minėdavo jų protėvius, ir tai prabėgomis. Kartą

Babos darbo kabinete apžiūrėjau daiktus ir aptikau vieną iš senų mano motinos istorijos knygų. Jos autorius buvo iranietis vardu Khorami. Nupūčiau nuo jos dulkes ir tą vakarą slapta nusinešiau knygą į savo lovą. Buvau priblokštas radęs visą skyrių, skirtą chazarų istorijai. Ištisas skyrius, skirtas vien tik chazarų tautai! Knygoje buvo rašoma, kad mano tauta, puštūnai, persekiojo ir engė chazarų tautą. Taip pat buvo rašoma, kad chazarai devynioliktame amžiuje bandė sukilti prieš puštūnus, tačiau puštūnai „neapsakomai žiauriai numalšino sukilimą“. Mano tautiečiai žudė chazarus, varė juos iš jų žemės, degino jų namus ir pardavinėjo jų moteris. Knygoje buvo teigiama, kad viena iš priežasčių, kodėl puštūnai engė chazarų tautą, buvo ta, kad puštūnai yra musulmonai sunitai, o chazarai – šiitai. Knygoje radau daugybę dalykų, kurių nežinojau, ir apie ką mano mokytojai nebuvo užsiminę. O ir Baba apie tai niekada nepasakojo. Tačiau toje knygoje radau ir tai, apie ką jau šiek tiek žinojau, tarkim, kad chazarų tautos žmones puštūnai vadindavo *valgančiomis pelėmis, plokščianosiais, nešuliniais asilais*. Buvau girdėjęs kaimynų vaikus šitaip pravardžiuojant Hasaną.

Kitą savaitę po pamokų parodžiau knygą mokytojui, pažymėjęs skyrių apie chazarų tautą. Jis paviršutiniškai pervertė kelis to skyriaus puslapius, prunkštelėjo ir knygą gražino man.

– Tai vienintelis dalykas, kurį šiitai puikiai išmano, – pasakė dėliodamas savo popierius, – įsivaizduoti save kankiniais.

Tardamas žodį „šiitas“ mokytojas suraukė nosį, tarsi kalbėtų apie ligą.

Nors Sanaubarą ir Ali siejo bendras etninis paveldas ir šeimos kraujas, mergina kartu su kaimynų vaikais šaipydavosi iš Ali. Girdėjau, kad ji visiškai neslėpdavo savo paniekos Ali išvaizdai.

– Ar čia vyras? – tyčiodavosi ji. – Esu mačiusi senų asilų, labiau tinkamų man į vyrus.

Galiausiai dauguma žmonių pradėjo įtarti, kad jų santuoka dėl įvairių priežasčių buvo suderėta iš anksto tarp Ali ir jo dėdės. Sklido kalbos, kad Ali vedė savo pusseserę, norėdamas padėti nuplauti negarbės dėmę, slėgusią dėdę, nors Ali, būdamas penkerių, liko našlaitis ir neturėjo jokios materialinės nuosavybės ar palikimo.

Manau, kad Ali niekada nekeršijo savo kankintojams gal ir todėl, kad nebūtų galėjęs jų pagauti vilkdamas paskui save išsuktą koją. Tačiau tikriausiai Ali buvo labai atsparus užpuolikų užgauliojimams; jis patyrė didžiulį džiaugsmą, rado tam priešnuodį tą akimirką, kai Sanaubara pagimdė Hasaną. Tai buvo gana paprastas gimdymas: jokių akušerių, anesteziologų, jokių įmantrių stebėjimo įtaisų. Tik Sanaubara, gulinti ant purvino neprisidengto čiužinio, ir jai padedantys Ali su pribuvėja. Sanaubarai nereikėjo didelės pagalbos, nes net ir gimdamas Hasanas jau buvo ištikimas savo prigimčiai: jis paprasčiausiai negalėjo nieko nuskriausti. Moteris porą kartų sukriokė, porą kartų pastūmė, ir Hasanas gimė. Gimė su šypsena.

Pasak kaimynų tarno, plepioji pribuvėja visiems, kas tik jos klausėsi, papasakojo, kad Sanaubara žvilgtelėjo į kūdikį ant Ali rankų, pamatė įskilusią lūpą ir ėmė kandžiai juoktis.

– Va, – pasakė, – dabar tavo kvailys vaikas juoksis už jus abu!

Ji atsisakė imti kūdikį ant rankų ir po penkių dienų visai prapuolė.

Baba Hasanui pasamdė tą pačią žindyvę kaip ir man. Ali pasakojo, kad ji buvo mėlynakė chazarė iš Bamijano, miesto, kuriame stovėjo milžiniškos Budos statulos.

– Koks švelnus ir melodingas buvo jos balsas, – dažnai sakydavo jis.

Hasanas dažnai klausinėdavo, ką ta moteris dainuodavo, nors mes jau žinojome: Ali buvo sakęs šimtus kartų.

Vyriškis atsikrenkšdavo ir uždainuodavo:

*Ant aukšto kalno aš stovėjau,
Ir šaukiau vardą Ali, Dievo liūto.
O Ali, Dievo liūte, žmonių karaliau,
Atnešk džiaugsmą į mūsų sielvartingas širdis.*

Tada jis pasakydavo, kad tarp žmonių, kurie žindo tą pačią krūtį, užsimezga brolystė, tokie giminystės ryšiai, kurie niekada negali nutrūkti.

Ir aš, ir Hasanas žindome tos pačios moters pieną. Pirmus žingsnius žengėme toje pačioje pievelėje, tame pačiame kieme. Ir po tuo pačiu stogu ištarėme pirmuosius savo žodžius.

Aš ištariau: Baba.

Jis ištarė: *Amiras*. Mano vardą.

Dabar, prisimindamas tai, galvoju, kad pamatus tam, kas atsitiko 1975 metų žiemą, ir viskam, kas vyko vėliau, padėjo šie pirmieji ištarti žodžiai.

TREČIAS SKYRIUS

Sklando legendos, kad mano tėvas Beludžistane plikomis rankomis susigrūmė su juoduoju lokiu. Jeigu pasakotų apie kurį nors kitą žmogų, galėtum galvoti, kad tai prasimanymas, afganų polinkis perdėti – liūdna, bet šis polinkis beveik tapęs tautos etikete; jei kas nors giriasi, kad jo sūnus yra gydytojas, galima manyti, jog berniukas išlaikė biologijos egzaminą vidurinėje mokykloje. Tačiau niekas niekada neabejojo pasakojimų apie Babą teisingumu. O jei kam abejonių kildavo, Baba turėjo ką parodyti: jam ant nugaros driekėsi trys lygiagretūs randai, sudarantys rantytą takelį. Daugybę kartų įsivaizdavau Babos imtynes su lokiu, netgi sapnuodavau jas. O sapnuose negalėdavau atskirti Babos nuo lokio.

Rahimas Chanas pirmasis pavadino Babą *Toophan agha*, arba Ponu Uraganu, ir galiausiai tatai tapo populiariausia Babos pravarde. Tai jam tinkamiausia pravardė. Mano tėvas buvo gamtos jėga, milžinas puštūnas tankia barzda, neklusnia garbanotų

rudų plaukų kupeta, tokia nesuvaldoma kaip ir jis pats, rankomis, kurios atrodė pajėgios išrauti gluosnį, ir veriančiu juodu žvilgsniu, prieš kurį „velnias kristų ant kelių ir maldautų pasigailėjimo“, kaip sakydavo Rahimas Chanas. Per pobūvius, kai šešių pėdų ir penkių colių Baba įdundėdavo į kambarį, visų akys nukrypdavo į jį, kaip kad saulėgražos atsisuka į saulę.

Babos negalėjai nepaisyti netgi jam miegant. Prisikišdavau vatos gniutulų į ausis, ant galvos užsitraukdavau antklodę, ir vis tiek Babos knarkimas – panašus į sunkvežimio variklio burzgamą – prasiskverbėdavo pro sienas. O mano ir Babos miegamąjį skyrė tik koridorius. Kaip mano motina galėdavo su juo miegoti viename kambaryje, man buvo paslaptis. Tai buvo vienas iš ilgo sąrašo klausimų, kurių būčiau paklausęs mamos, jei būčiau ją sutikęs.

Baigiantis septintajam dešimtmečiui, kai man buvo penkeri ar šešeri, Baba nusprendė pastatyti našlaičių namus. Šią istoriją sužinojau iš Rahimo Chano. Jis man papasakojo, kad pats Baba nubraižė planą, nors ir neturėjo architekto patirties. Skeptikai primygtinai siūlė jam liautis kvailiojus ir pasisamdyti architektą. Be abejo, Baba nesutiko, ir visi baimingai purtė galvas dėl jo užsispyrimo. Babai pavyko, tada vėl visi pagarbiamai kraipė galvas dėl jo kaip visada pergalingo poelgio. Baba pats sumokėjo už dviejų aukštų našlaičių namų statybas šalia pagrindinio Jadeh Meivando kelio, į pietus nuo Kabulo upės. Rahimas Chanas man sakė, kad Baba finansavo visą projektą, mokėjo inžinieriams, elektrikams, santechnikams ir darbininkams, o ką jau kalbėti apie miesto pareigūnus, kurių „ūsus reikėjo sutepti aliejumi“.

Našlaičių namų statybos truko trejus metus. Kai pastatai iškilo, man buvo jau aštuoneri. Prisimenu dieną prieš našlaičių

namų atidarymą. Baba pasiėmė mane prie Gargos ežero, esančio už kelių mylių į šiaurę nuo Kabulo. Jis pasiūlė pasikviesti Hasaną, bet aš pamelavau, kad mano draugui paleido vidurius. Norėjau vienas būti su Baba. Kartą prie Gargos ežero mudu su Hasanu svaidėme akmenėlius į vandenį, ir jo akmenėlis nuo vandens paviršiaus atsimušė aštuonis kartus. Mano mestas akmenėlis daugiausia buvo atšokęs penkis. Tąsyk Baba stebėjo mus ir paplekšnojo Hasanui per nugarą. Netgi apkabino per pečius.

Mes susėdome prie staliuko ant ežero kranto ir valgėme virtus kiaušinius su *kofta* sumuštiniais – į neraugintos tešlos paplotėlį susuktus mėsos kukulius ir marinuotus agurkus. Ežero vanduo buvo tamsiai mėlynos spalvos, saulės spinduliai žėrėjo ant lygaus kaip stiklas vandens paviršiaus. Penktadieniais prie ežero knibždėdavo daugybė šeimų, atvykusių praleisti dienos saulės atokaitoje. Tačiau dabar buvo savaitės vidurys, ir prie ežero vaikščiojome tik aš, Baba ir porelė ilgaplaukių barzdotų turistų – hipių, girdėjau taip juos vadinant. Jie sėdėjo prieplaukoje su meškerykočiais rankose ir maskatavo kojomis, sumerkę jas į vandenį. Paklausiau Babos, kodėl jie užsiaugino tokius ilgus plaukus, bet tėvas tik kažką suniurnėjo. Tuo metu jis rengė kalbą atidarymo dienai, paskubom vartė sujauktus ranka rašytus lapus, pieštuku šen bei ten pasižymėdamas pastabas. Atsikandau kiaušinio ir paklausiau Babos, ar tiesa, ką man pasakojo vienas berniukas mokykloje, kad suvalgius gabalėlį kiaušinio lukšto jis turės išeiti šlapinantis. Baba ir vėl kažką sumurmėjo.

Atsikandau sumuštinio. Vienas šviesiaplaukis turistas nusijuokė ir pliaukštelėjo kitam per nugarą. Tolumoje, už ežero, posūkyje prie kalvos nubildėjo sunkvežimis. Saulės spinduliai atsimušė į jo šoninį veidrodėlį ir blykstelėjo.

– Manau, kad man *saratanas*, – pasakiau.

Vėžys. Baba kilstelėjo galvą nuo švelnaus vėjo plaikstomų lapų. Pasakė, kad galiu pasiimti gazuoto vandens. O aš tik sėdėjau ir žiūrėjau į mašinos bagažinę.

Kitą dieną lauke prie našlaičių namų pritrūko kėdžių. Per atidarymo iškilmes daugybė žmonių liko stovėti. Diena pasitaikė vėjuota, aš sėdėjau už Babos, ant nedidelės pakylės, visai greta pagrindinio įėjimo į naująjį pastatą. Baba vilkėjo žalią kostiumą, buvo užsidėjęs karakulio kepurę. Kai tėvas įpusėjo kalbą, vėjo gūsis kepurę nupūtė, ir visi ėmė juoktis. Baba paprašė ją palaikyti, aš džiugiai sutikau, nes tada visi matys ją esant *mano* tėvu, *mano* Baba. Jis vėl atsisuko į mikrofoną ir pasakė, kad tikisi, jog pastatas bus tvirtesnis nei jo kepurė, ir susirinkusieji vėl nusijuokė. Babai baigus kalbą, žmonės atsistojo, pasipylė aplodismentai. Plojo ilgai. Vėliau daug kas spaudė jam ranką. Kai kurie pašiaušdavo mano plaukus ir net paspausdavo ranką. Aš taip didžiavausi tėvu ir savimi.

Tačiau nors Babą lydėjo sėkmė, žmonės juo nepasitikėjo. Jie manė, kad verslas, kuriuo Baba užsiima, jam nepitinka ir kad geriau jis būtų studijavęs teisę, kaip ir jo tėvas. Tačiau Baba įrodė, kad viskas yra priešingai: jis ne tik plėtojo savo verslą, bet ir tapo vienu iš turtingiausių prekybininkų Kabule. Baba ir Rahimas Chanas įkūrė beprotiškai sėkmingą kilimų eksporto verslą, atidarė dvi vaistines ir restoraną.

Kai žmonės šaipydavosi, kad Baba niekada sėkmingai neves – vis dėlto jis nebuvo karališkos kilmės, – jis vedė mano motiną, Sofiją Akrami, nepaprastai išsilavinusią moterį, vieną iš gerbiamiausių, gražiausių ir doriausių moterų Kabule. Ji ne tik dėstė klasikinę farsi literatūrą universitete, bet buvo ir karališkos šeimos palikuonė. Tuo naudodamasis Baba

žaismingai nušluostydavo nosį skeptikams, į ją kreipdamasis „mano princese“.

Aš buvau didelė išimtis, nes pasaulį aplink save Baba tvarkydavo, kaip norėjo. Be abejo, didžiausia bėda buvo ta, kad Baba viską pasaulyje matė tik juoda ir balta. Ir tik jis sprendavo, kas juoda ir kas balta. Taip pasaulį suvokiančio žmogaus negalima mylėti nebijant. Netgi šiek tiek nekenčiant.

Kai mokiausi penktoje klasėje, islamo mus mokė mula. Tai buvo mula Fatiula Chanas, žemas kresnas vyras, šiurkštaus balso, o veidas nusėtas randais, likusiais nuo spuogų. Jis mokė mus apie *zakato* dorybes ir *hadža* pareigą; pasakojo apie penkis kartus per dieną atliekamą *namazo* maldos sudėtingumą ir liepdavo atmintinai mokytis eiles iš Korano, nors niekada mums neišversdavo žodžių. Jis mus spausdavo, kartais naudodamas nulaužtą gluosnio šakelę, siekdamas išmokyti taisyklingai tarti arabiškus žodžius, kad Dievas juos geriau girdėtų. Ir mums aiškino, kad islamas girtavimą laiko pasibaisėtina nuodėme; tie, kurie geria, turės atsakyti per *Kijamatą*, Paskutiniojo teismo dieną. Tais laikais girtavimas buvo gana įprastas dalykas Kabule. Niekas viešai to nedemonstruodavo, afganai slėpdamiesi gėrė tik namuose. Žmonės škotišką viskį pirkdavo kaip „vaistą“, rudo popieriaus maišeliuose, ir tik iš rinktinių „vaistinių“. Dažniausiai ir nešdavosi su tuo maišeliu, užtrauktu ant butelio, norėdami išvengti pasalūniškų, nepritariančių žvilgsnių žmonių, kurie žinojo, kuo tos parduotuvės prekiauja.

Mes buvome antrame aukšte, Babos darbo kabinete, rūkomajame, kai pasakiau, ko mula Fatiula Chanas moko mus mokykloje. Tuo metu Baba kaip tik pylėsi į stiklą viskio prie baro, pastatyto kambario kampe. Jis klausėsi, linksėjo ir gurkštelėjo šiek tiek gėrimo. Tada atsisėdo ant sofos, pasidėjo taurę ir

pasisodino mane ant kelių. Jaučiausi, tarsi sėdėčiau ant medžių kamienų. Tėvas giliai įkvėpė ir iškvėpė pro nosį, oras švilpė pro jo ūsus – atrodė, kad tai trunka amžinybę. Negalėjau suprasti, ar noriu jį apkabinti, ar mirtinai persigandęs staiga šokti nuo kelių.

– Kaip matau, susipainiojai tarp to, ko tave moko mokykloje, ir to, kas yra tikrasis išsilavinimas, – pasakė pakimusiu balsu.

– Bet jeigu tai, ką sakė mula, yra tiesa, argi tu nesi nusidėjėlis, Baba?

– Hmm, – Baba tarp dantų sutraiškė ledo kubelį. – Nori žinoti, ką tavo tėvas galvoja apie nuodėmę?

– Taip.

– Tada aš tau papasakosiu, – tarė Baba. – Bet pirma turi ką suprasti ir turi tatau suprasti dabar, Amirai: tu niekada nesužinosi nieko vertingo iš tų barzdotų idiotų.

– Nori pasakyti, iš mulos Fatiulos Chano?

Baba mostelėjo viskio stiklu. Ledas dzinktelėjo.

– Noriu pasakyti, iš jų visų. Apmyžčiau aš tų savo teisingumu įsitikinusių beždžionių barzdas.

Aš pradėjau krizenti. Vaizdas, kaip Baba šlapinasi ant beždžionės barzdos, įsitikinusios savo teisingumu ar atvirkščiai, mane prajuokino.

– Jie nieko daugiau nedaro, tik čiupinėja savo maldos karo liukus ir atmintinai skaito knygą, kurios kalbos net nesupranta, – jis vėl gurkstelėjo. – Apsaugok Dieve, kad Afganistanas niekada nepatektų į jų rankas.

– Bet mula Fatiula Chanas atrodo malonus, – pasakiau liovęsis kikenti.

– Kaip ir Gengis Chanas, – tarstelėjo Baba. – Bet gana apie tai. Prašei, kad papasakočiau apie nuodėmę, ir aš noriu tau šį tą pasakyti. Ar klausaisi?

– Taip, – pasakiau spausdamas lūpas. Tačiau nesusilaikiau neprunkštelėjęs, ir pro nosį išsprūdo juokingas šnarpštimas. Aš vėl pradėjau krizenti.

Akmeninės tėvo akys įsmigo į manąsias, ir aš tuoj lioviausi juoktis.

– Ketinu pakalbėti su tavimi kaip vyras su vyru. Ar pagaliau įstengsi susivaldyti?

– Taip, Baba, – sumurmėjau, jau ne pirmą kartą stebėdamasis, kaip Baba keliais žodžiais gali man taip skaudžiai įgelti.

Labai retai kartu maloniai leisdavome laiką, ir tai taip trumpai trukdavo – nedažnai Baba kalbėdavosi su manimi, leisdavo sėdėti ant kelių – o aš, kvailys, tą laiką švaisčiau.

– Gerai, – tarė Baba, o jo akys stebėjo mane. – Nesvarbu, ko mokytų mulos, yra tik viena nuodėmė – vagystė. Visos kitos nuodėmės yra tik nukrypimai nuo vagystės. Ar supranti?

– Ne, Baba, – atsakiau, desperatiškai trokšdamas suprasti. Nenorėjau ir vėl jo nuvilti.

Baba nekantriai atsiduso. Tai taip pat buvo skaudu, nes jis nebuvo nekantrus žmogus. Atsimenu, kiek kartų grįždavau namo dar nesutemus, tiek kartų vakarieniaudavau vienas. Klausdavau Ali, kur buvo Baba, kai šis grįždavo namo, nors puikiai žinojau, kad jis statybų aikštelėje prižiūrėdavo tą, stebėdavo aną. Argi tam nereikia kantrybės? Jau iš anksto nekenčiau vaikų, kuriems buvo statomi tie našlaičių namai; kartais norėdavau, kad jie būtų mirę kartu su savo tėvais.

– Kai nužudai žmogų, pavagi jo gyvybę, – pasakė Baba. – Pavagi žmonos teisę į vyrą, atimi iš vaikų tėvą. Kai pameluoji, pavagi kažkieno teisę į teisybę. Kai sukčiauji, pavagi teisę į dorumą. Ar supranti?

Aš supratau. Kai Babai buvo šešeri metai, vidury nakties į mano senelio namą įsiveržė vagis. Mano senelis, gerbiamas teisėjas, jį sučiupo, tačiau vagis smeigė seneliui į gerklę ir jį nužudė, taip iš Babos pavogdamas tėvą. Miestiečiai vagį pagavo, dar neįpusėjęs kitai dienai; pasirodo, tai buvo klajūnas iš Kunduzo krašto. Jį pakorė ant ažuolo šakos, likus porai valandų iki popietinės maldos. Man tai papasakojo Rahimas Chanas, ne Baba. Apie tėvą viską sužinojau iš kitų žmonių.

– Nėra baisnesnio poelgio už vagystę, Amirai, – pasakė Baba. – Žmogaus, kuris paima tai, kas jam nepriklauso, gyvenimas ne vertesnis nei *naano* kepaliukas... Spjaunu ant tokio žmogaus. Ir jei mano kelias kada nors susidurtų su jo, tegu Dievas jam padeda. Ar supratai?

Įsivaizduodamas, kaip Baba triuškina vagį, nudžiugau, bet kartu ir siaubingai išsigandau.

– Taip, Baba.

– Jei ten, viršuje, yra Dievas, tikiuosi, kad jis turi svarbesnių reikalų, nei stebėti mane, geriantį viską ar valgantį kiaulieną. Na, šok žemėn. Nuo visų tų kalbų apie nuodėmes aš ir vėl ištroškau.

Stebėjau jį, prie baro vėl prisipildantį stiklą, ir svarsčiau, kiek laiko praeis, kol mudu vėl taip kalbėsime kaip dabar. Nes jaučiau, kad Baba manęs truputį nekentė. Bet kodėl? Šiaip ar taip, juk aš *nužudžiau* jo mylimą žmoną, jo gražuolę princesę. Mažiausia, ką galėjau padaryti, tai būti padorus ir tapti nors kiek panašus į jį. Bet aš nepasidariau panašus. Nė kiek.

Mokykloje mes žaisdavome *Sherjangi*, kitaip tariant, „Eilėraščių mūšį“. Persų literatūros mokytoja vadovavo žaidimui, o jis

vykdavo maždaug taip: padeklamuoja posmelį iš poemos, o tavo oponentas per šešiasdešimt sekundžių turi atsakyti posmeliu, prasidedančiu raide, kokia baigėsi tavasis. Visi klasėje norėjo, kad būčiau jų komandoje, nes būdamas vienuolikos galėdavau padeklamuoti tuzinus Chajamo, Hafizo kūrybos posmelių ar garsiojo Rumi „Masnavi“ eilių. Kartą susirungiau su visa klase ir laimėjau. Vėliau vakare viską papasakojau Babai, bet jis tik linktelėjo galvą ir sumurmėjo:

– Gerai.

Nuo tėvo abejingumo bėgdavau prie savo mirusios motinos knygų. Nuo jo ir, žinoma, nuo Hasano. Skaičiau viską: Rumi, Hafizą, Saadi, Viktorą Hugo, Žiuli Verną, Marką Tveną, Janą Flemingą. Kai perskaičiau mamos knygas – ne nuobodžias istorines, niekada jomis nesidomėjau, bet romanus, poemas, – knygoms pradėjau leisti kišenpinigius. Pirkdavau po knygą kas savaitę knygyne prie „Cinema Park“, o kai nebeliko vietos lentynose, jas pradėjau dėti į kartonines dėžes.

Be abejo, vienas dalykas yra vesti moterį poetę, bet būti tėvu sūnaus, kuris mieliau leisdavo pinigus poezijos knygoms nei medžiodavo... na, manau, Baba ne taip viską buvo numatęs. Tikri vyrai neskaito poezijos – ir Dievas draudžia net ją rašyti! Tikri vyrai – tikri berniukai – žaidžia futbolą, kaip ir Baba žaisdavo būdamas mažas. Va čia tai buvo dalykas, kuriuo gali aistringai žavėtis.

1970 metais Baba trumpam nutraukė našlaičių namų statybas, kad galėtų mėnesį išskristi į Teheraną žiūrėti Pasaulio taurės rungtynes per televiziją, nes tuo metu Afganistane televizorių nebuvo. Jis užrašė mane į futbolo komandą, norėdamas pažadinti šią aistrą ir manyje. Tačiau buvau apgailėtinas, apmaudus savo komandos kluvinys, besimaišantis per palankų

kamuolio perdavimą arba netyčia blokuojantis laisvą takelį. Kerėplindavau sudžiūvusiomis kojomis per aikštelę ir spygau-davau perdavimų, kurie būdavo skirti ne man. Ir kuo labiau stengdavausi, pašėlusiai mojuodamas rankomis virš galvos ir klykdamas: „Aš čia! Pasuokit man!“, tuo labiau mane igno-ruodavo.

Bet Baba nepasidavė. Kai galų gale pasidarė visiškai aišku, kad nepaveldėjau nė dalelės tėvo sportinio talento, jis pamėgi-no paversti mane aistringą žiūrovu. Tatai neabejotinai gebė-siu, argi ne? Apsimetinėjau susidomėjęs, kiek tik įmanydamas. Džiūgavau kartu, kai Kabulo komanda laimėjo prieš Kanda-haro, ir laidžiau užgauliojimus teisėjui, kai šis mūsų komandai skyrė baudą. Tačiau Baba nujautė – mano domėjimasis nenuo-širdus, ir atsižadėjo vilties, kad jo sūnus kada nors žais ar žiūrės futbolą.

Atsimenu, kaip kartą Baba pasiėmė mane kartu stebėti kas-mečių *Buzkashi* varžybų, vykusių pirmąją pavasario dieną. Naujųjų metų dieną. *Buzkashi* buvo ir vis dar yra nacionali-nė Afganistano aistra. *Chapandazas*, nepaprastai įgudęs jojikas, dažnai remiamas turtingo gerbėjo, turi pačiupti ožkos arba kokio kito galvijo šviežią skerdieną iš žmonių būrio vidurio, šuoliuoti su ja per stadioną ir numesti į pažymėtą apskritimą, taip pelnydamas taškus; tuo tarpu kitų *chapandazų* komanda jį vaikosi ir visaip bando skerdieną atimti – spardo, drasko, čaižo botagu ir smūgiuoja. Tą dieną minia susijaudinusi riaumojo, kai stadione jojikai rėkė mūšio šūksnius ir dulkių debesyje grū-mėsi dėl skerdienos. Nuo kanopų keliamo triukšmo virpėjo žemė. Mes sėdėjome aukštai, pigiose vietose, ir žiūrėjome, kaip jojikai grūsdamiesi nudūmė pro mus šuoliais šaukdami ir klykdamami, o arkliams iš prusnų dribo putas.

Staiga Baba į kažką dūrė pirštu.

– Amirai, ar matai ten sėdintį vyrą, apsup tą žmonių?

Aš mačiau.

– Tai – Henris Kisindžeris.

– O, – pasakiau. Nežinojau, kas tas Henris Kisindžeris, bet, žinoma, galėjau paklausti. Tačiau tą akimirką su siaubu stebėjau, kaip vienas *chapandzas* nukrito nuo balno ir buvo sutryptas galybės kanopų. Jo kūnas buvo mėtomas ir svaidomas tarsi skudurinė lėlė, kol galiausiai, raiteliams išsisklaidžius, nustojo vartytis. Jis dar kartą sutrūkčiojo ir liko gulėti nejudėdamas, kojos buvo nenatūraliai sulenktos, į smėlį gėrėsi kraujo klanas.

Aš pradėjau verkti.

Verčiau visą kelią namo. Prisimenu, kaip Babos rankos gniaužė vairą. Sugniauždavo ir atleisdavo. Tikrai niekada nepamiršiu tų didžiulių tėvo pastangų užmaskuoti pasišlykštėjimo žvilgsnį veide, kol jis tylomis vairavo.

Vėliau, tą patį vakarą, eidamas pro savo tėvo darbo kabinetą, nugirdau jį kalbant su Rahimu Chanu. Priglaudžiau prie uždarų durų ausį.

– ...dėkingas, kad jis sveikas, – užbaigė sakinį Rahimas Chanas.

– Žinau, žinau, bet jis visą laiką užsivertęs tomis knygomis arba valkiojasi po namus, tarsi klaidžiotų sapne.

– Na, ir?

– Aš nebuvo toks.

Babos balsas buvo nusiminęs ir piktas. Rahimas nusijuokė.

– Vaikai nėra spalvinimo knygutės. Negali jų nuspelvinti savo mėgstamomis spalvomis.

– Aš tau sakau, – pasakė Baba, – aš nebuvo toks, ir nė vienas vaikas, su kuriuo augau, toks nebuvo.

– Žinai, kartais tu esi egoistiškiausias žmogus iš visų, kuriuos pažįstu, – atsakė Rahimas Chanas. Jis buvo vienintelis žmogus, kurį pažinojau, galintis pasakyti tėvui tokius žodžius. – Ir nieko tu nepadarysi.

– Ne?

– Ne.

– O kas tada?

Išgirdau, kaip girgžtelėjo odinė Babos kėdė, kai jis pakeitė padėtį. Užsimerkiau, dar stipriau prispaudžiau prie durų ausį, norėdamas girdėti, bet kartu ir nenorėdamas.

– Kartais žiūriu pro langą ir stebiu jį lauke, žaidžiantį su kitais kaimynų vaikais. Matau, kaip jie prie jo kabinėjasi, atima žaislus, stumteli, net trenkia. Bet jis niekada neduoda atgal. Jis tik... nunarina galvą ir...

– Vadinasi, jis nėra smurtautojas, – pasakė Rahimas Chanas.

– Ne tai turiu galvoje, Rahimai, juk žinai, – atšovė Baba. – Tam berniukui kažko trūksta.

– Taip, bjauraus charakterio bruožo.

– Savigyna neturi nieko bendra su bjaurumu. Žinai, kas atsitinka, kai kaimynų berniukai jį erzina? Įsikiša Hasanas ir jį apgina. Savo akimis mačiau. O kai jie grįžta namo, klausiu Hasano: „Iš kur tas įbrėžimas ant tavo veido?“ Šis atsako: „Pargriuvau.“ Aš tau sakau, Rahimai, mano vaikui kažko trūksta.

– Turi leisti jam rasti savo kelią, – tarė Rahimas Chanas.

– O kur tai veda? – paklausė Baba. – Berniukas, kuris negali už save pakovoti, taps vyru, negalinčiu kovoti už nieką.

– Kaip visada per daug viską supaprastini.

– Aš taip nemanau.

– Pyksti, nes bijai, kad jis niekada neperims tavo verslo.

– O kas dabar pernelyg supaprastina? – nusišaipė tėvas. – Klausyk, aš žinau, kad jūs vienas kitą mylite, ir tuo džiaugiuosi. Pavydžiu, bet džiaugiuosi. Tikrai. Jam reikia žmogaus, kuris... jį suprastų, nes, Dievas mato, aš nesuprantu. Bet dar kai kas man neduoda ramybės, tik aš nemoku pasakyti. Tai tarsi... – Aš beveik mačiau jį ieškantį, bandantį rasti tinkamus žodžius. Tada prabilo tyliau, bet vis tiek išgirdau: – Jeigu savo akimis nebūčiau matęs, kaip gydytojas ištraukė Amirą iš mano žmonos įsčių, niekada nepatikėčiau, kad jis yra mano sūnus.

Kitą rytą Hasanas, ruošdamas man pusryčius, paklausė, kas man neduoda ramybės. Atšoviau jam, kad rūpintųsi savo reikalais. Rahimas klydo dėl mano bjauraus charakterio bruožo.